

Teológia, egyházi tudományosság és Akadémia

A teológia emancipálásáról és a köztestület kiterjesztéséről az egyházi személyekre

Alapelvünk: különböző nézetek együttélése • 1996: Teológiai Akadémia? • Vallástudományi Bizottság, Teológiai Osztály? • A teológia mint diszciplína • Köztestületi tagság és tudományos bizottság • Közös érdek: vallásos világnézet magas színvonalon • A szakrális gondolkodás egyenjogúsága • Cél: az egyházi tudományosság erősítése • 1989–2001

ALAPELVÜNK: KÜLÖNBÖZŐ NÉZETEK EGYÜTTÉLÉSE

A Magyar Tudományos Akadémia *modern polgári civil szervezet. A civil szervezet Nem állami intézmény.* (Ezt sokan nehezen veszik tudomásul.) A kutatók szabad társulásán alapuló intézmény, amely közcélok megvalósítását vállalja fel, és így támogatást kap az adófizetők pénzéből, a költségvetésből.*

A Magyar Tudományos Akadémia a magyar nyelvű tudományosság intézménye. Az MTA minden magyar állampolgár (bármilyen nemzetiségű) és minden magát magyarnak valló (akár határokon kívüli) kutató köztestülete kíván lenni.** Sőt, a Magyar Tudományos Akadémia azokat a tudóstársakat is tömöríteni kívánja, akik más állam polgárai, nem is vallják magukat magyarnak, de kutatásaik hozzákötik őket a magyar társadalomhoz, kultúrához vagy a magyarság szállásterületéhez.

Ezekből a megfogalmazásokból is látható: az új, kiépítendő köztestületi Akadémiát a *különböző nemzetiségű, világnézetű személyek* intézményeként szeretném látni. Abból a tényből, hogy nem állami intézmény, hanem civil szervezet vagyunk, az is következik, hogy függetlenítjük magunkat az állam más intézményekhez való viszonyától. Nem

2001. augusztus 29. Elnöki expozé az Akadémia és a magyarországi egyházak vezetői közötti tárgyaláson, amelynek témája „Az MTA és a felekezetek közötti tudományos kapcsolatok”. A megbeszélésen részt vett: Bölskei Gusztáv püspök (Magyarországi Református Egyház), Erdő Péter rektor (Pázmány Péter Katolikus Egyetem), Schweitzer József főrabbi, Szebik Imre püspök (Magyarországi Evangélikus Egyház) és Meskó Attila főtitkárhelyettes (MTA).

* 1998. május 4. „A jövő Akadémiája. (Közgyűlési előadás)”.

** 1996. október 18. „Akadémia kultúrnemzeti alapokon”; 1999. december 9. „A magyarországi kisebbségek tudományossága”; 2000. május 9. „Millennium és Akadémia. (Közgyűlési beszámoló)”.

érdekel bennünket például, hogyan alakul az államon belüli hatalmi szerkezet (kormány és ellenzék) vagy az állam viszonya más államokhoz, és az sem, milyen az állam viszonya más civil vagy egyéb szervezetekhez, köztük az egyházakhoz.

*Vitafórum,
érdekvédelem,
támogatás*

A köztestületiség azt jelenti, hogy a benne tömörült kutatóknak az Akadémia *vitafórumot* nyújt, ugyanakkor *tudományos érdekvédelmet* és emellett különböző szintű egyéni és csoportos *kutatási támogatást* biztosít. Mint a magyarországi kutatók köztestülete, a Magyar Tudományos Akadémia az Országgyűlésnek beszámolót készít a hazai kutatásokról. (Vajon helyes-e – közbevetett kérdésként kérdelem csak –, ha a hazai kutatásokról adott beszámolóból kimaradnak valamelyik magyarországi kutatóműhelyen belül folyó rendszeres kutatások? Így például az egyházi intézményekben folyó kutatások. Vagy helyes-e, ha az érdekképviselőkből kimaradnak az egyházi intézmények kutatóinak érdekei? Arról már nem is szólva: vajon miért ne jelenítse meg az Akadémia beszámolója – mert jelenleg nem így van – a különböző világnézeti megközelítésből származó véleményeltéréseket a hazai kutatói társadalmon belül?)

*Egyházi
személyek,
egyházi
intézmények*

Fentebbi alaptézisünkéből és kérdéseinkből következően a Magyar Tudományos Akadémia szeretné köztestületében látni nemcsak a világi, hanem az egyházi keretekben dolgozó kutatókat is: az egyházi személyeket és az egyházi felsőoktatási vagy tudományos intézetben dolgozó nem egyházi személyeket. Miután az MTA kiterjesztette a köztestület intézményét a határokon túl alkotó magyarokra, most szeretné felkínálni ezt a lehetőséget az egyházi személyeknek és intézményeknek.* Vitafórumokat adva számukra és támogatást nyújtani nekik: egyenrangú kutatóként kezelve a személyeket és intézményeket a világi fenntartású intézményekkel. Érdeklődésük kiterjesztésének annál is inkább lehetőségét látjuk, mert a hívőtársadalomban éppúgy, mint intézményeikben, az egyházakban, mind erősebb teret hódít az ökumenizmus. A hitelvek és az egyházi intézmények egyenértékűségének elve. Amelyet az Akadémia is a hívő–nem hívő eszmecserében alapelvnek tekint.

Külön kívánok szólni a teológiáról mint a tudományos megközelítés módszeréről.

*A teológia
a tudományok
között*

A Magyar Tudományos Akadémia felelősnek érzi magát azért, hogy Magyarországon megtalálható legyen és támogatásban részesüljön a világon művelt minden tudományág (diszciplína), illetve minden tudományterület. Ettől a szándékától indítva az Akadémia vezetése fontosnak tartja, hogy a *hittudomány (teológia)* Magyarországon elfoglalja helyét a kutatásszervezetben, és megfelelő helyet kapjon a tudáspolitikai szervezetben. Ezért is az MTA szükségesnek tartja, hogy az

* 2000. május 9. „Millennium és Akadémia. (Közgyűlési beszámoló)”.

Akadémia szervezetében megfelelő képviselőt kapjon a hittudomány. Fontosnak tartjuk azt, hogy minden kérdés tárgyalásában mind a hívő, mind a nem hívő kutatói társadalom, mind a *teológiai*, mind pedig a *szekularizált tudomány álláspontja* megfogalmazódjék, és ezek a különböző kiindulású megközelítések a *tudományos dialógusban* állandóan helyet kapjanak.

1996: TEOLÓGIAI AKADEÉMIA?

A fentebbi két alapelvből indultunk ki akkor, amikor 1996 júniusában, frissen megválasztott akadémiai elnökként, tárgyalásokat kezdtünk először a katolikus, majd az evangélikus, református egyházzal, illetve az izraelita felekezet vezetőivel.* Szándékunk: a hittudomány (teológia) művelését integráljuk a magyar kutatási szervezetbe. Ugyanakkor az Akadémia új vezetése bevonna kívánta az egyházi személyeket és az egyházi felsőoktatási intézményekben dolgozó kutatókat a köztestületbe.

*Dialógus
a falakon belül*

Az 1996. évi tárgyalásokon erre két – alternatív – javaslatot tettünk:

a) Az MTA segít létrehozni társult akadémiaaként a Teológiai Akadémiát. (A már létrejött Széchenyi Művészeti Akadémia mintájára.) Ez azt jelenti, hogy az Akadémia költségvetésén belül az Országgyűlés támogatást szavazhat meg nemcsak a Széchenyi Művészeti Akadémia, hanem a Teológiai Akadémia működésére is. Az akkori javaslatunk szerint a Teológiai Akadémián belül felekezetek szerinti osztályok működnének, és annak tagjait a maga megállapította szabályok szerint választaná meg a Teológiai Akadémia. Az új intézmény alapítója a Magyar Tudományos Akadémia és a magyarországi egyházak ökumenikus tanácsa lenne. A Teológiai Akadémia tagjai – a tervek szerint 5x10 személy –, az MTA tagjaihoz hasonlóan, életük végéig kutatói díjazásban részesülneek. (Akkor kelt javaslatunk szerint a SZIMA tagjai is meghatározott számban – akkor szintén 5x10 személyről beszéltünk – életük végéig tartó művészeti akadémiai díjazásban részesülhettek volna.)

*Művészek
és teológusok*

b) Másik lehetőség: az Akadémia felhívja az egyházak vezetőit, hogy az általuk meghatározott (a már kialakított) tudományos fokozatok alapján az egyházi intézményekben működő (egyházi vagy világi) személyeket ösztönözze a *köztestületbe való* jelentkezésre. Lépjenek be az Akadémia köztestületébe, és ott alakítsanak „akadémiai tudományos bizottságokat”! Az Akadémiának jelenleg több mint száz tudományos bizottsága van. Az egyházi intézmények kutatói – a világi kutatókhoz hasonlóan – részt vehetnének az Akadémia valamennyi, az osztályokhoz kapcsolódó részdiszciplináris bizottságában (diszciplínák szerint: fizika,

„Kínálatunk”

* 1996. június 29. „Egyház és Akadémia”.

LEVÉL AZ EGYHÁZI INTÉZMÉNYEKBEN DOLGOZÓ KUTATÓKHOZ

Kedves Kolleganő/Kolléga!

A Magyar Tudományos Akadémia elnökeként felelősnek érzem magam azért, hogy a világon művelt minden tudományág (diszciplína) megfelelő színvonalon jelen legyen Magyarországon is. Az egyházak és a felekezetek vezetőivel folytatott megbeszéléseim során egyetértettünk abban, hogy az egyházi intézményben működő, tudományos fokozattal rendelkező (egyházi vagy világi) személyeket meghívjuk az Akadémia köztestületébe.

A Magyar Tudományos Akadémia az 1994. évi XL. törvény erejénél fogva önkormányzati elven alapuló köztestület. Köztestületként a tudomány művelésével, támogatásával és képviseletével kapcsolatos közfeladatokat lát el. A köztestület tagjai akadémikusok és a tudomány olyan más képviselői, akik tudományos fokozattal rendelkeznek, akik tudományos tevékenységükkel a magyar tudomány feladatainak megoldásában részt vesznek. A köztestület tagjai részt vehetnek az akadémiai szakmai bizottságok munkájában, választhatnak a közgyűlésre 200 képviselőt.

Remélem, minél több egyházi intézményben működő kolléganő és kolléga tesz eleget e meghívásnak. Remélem, mert őszintén hiszem, hogy az egyházi intézmények jogi-gazdasági rehabilitációja után következnie kell az egyházi intézmények szerves beépülésének a hazai kulturális-tudományos életbe. Amely beépülés 1989 óta jó ütemben erősödik, és amely fejlődés oly sokat használhat új társadalmi-erkölcsi értékrendünk kialakulásának. Ez az új értékrend csakis vitákban, különböző világnézetek kölcsönhatásaként kristályosodhat ki. Mi egy világra – világmindenségre – nyitott, modern gondolkodású értelmiséget és önálló gondolkodásra nevelt társadalmat szeretnénk felnevelni. Világi és egyházi intézményeknek egyaránt kötelessége ez. Mint ahogy az is kötelességünk, hogy Akadémiánkat olyan fórummá fejlesszük, ahol az egyetemes tudományos gondolkodás minden irányzata megszólaljon. Az egymást megbecsülés, a tiszteletben vitatkozás szellemében. Bevallom őszintén: szeretnénk azt is elérni, hogy a teológia – annak minden ágazata – megszólaljon a magyarországi, az akadémiai tudományos világban. Érezzük e szempont hazai hiányát, akár a nyugati, akár a keleti félteke tudományos életével hasonlítom össze a magyarságot. Legyen szó filozófiáról, fizikáról, genetikáról, szociológiáról, történelemről, pszichológiáról.

Érthető tehát, ha örömmel üdvözléném Önt köztestületünkben.

Mellékelten küldöm a köztestület működését szabályozó 1994. évi XL. törvényt és az Alapszabályunkat, valamint a köztestületi tagság létesítéséhez rendszeresített jelentkezési lapot.

Budapest, 2002. január 29.

Üdvözlettel:

Glatz Ferenc

kémia, történettudomány stb.). De ezen túlmenően alakíthatnának önálló teológiai bizottságot. Ebből nőhetne ki azután később, az Akadémián belül a teológia tudományának támogatása. A bizottságok alakítása egyébként is a köztisztviselők tagok szuverén joga, csak az illetékes tudományos osztály jóváhagyása, illetve nyilatkozata szükséges: beveszi-e az osztálykeretbe a köztisztviselők tagok alapította bizottságot, vagy sem.

Az 1996–97. évi tárgyalások csak részeredménnyel zárultak. Az egyházak vezetői elégedetten vették tudomásul – legalábbis felénk így jelezték –, hogy az Akadémia vezetése nyitni akar részben a teológia tudománya, részben az egyházak tudományos intézményei felé. Ennek szellemében 1996 és 2000 között különböző közös rendezvényekre – közös könyvbemutatókra, tudományos konferenciákra – került sor, amelyeken az akadémikusok közül mind hívők, mind nem hívők, az egyházak részéről pedig vezető főpapok és teológusok is részt vettek.* (A legjelentősebb ezek közül a millenniumi akadémiai tudományos közgyűlés volt 2000. május 8-án, amelyen a magyarországi egyházak vezetői is jelen voltak, és az egyházak nevében Paskai László bíboros, prímás úr tartott beszédet. Ez volt az első eset a második világháború óta, hogy egyházi vezető és egyáltalán, egyházi személy a Magyar Tudományos Akadémián előadást tartott.)**

Nyitás, közös rendezvények

Az egyházak vezető személyei annak idején, 1996-ban a Teológiai Akadémia gondolatát nem tartották „még” – ahogy egyesek mondták – „megvalósításra érett”-nek. Egyesek azt is elmondták, őszintén tartanak attól, hogy a Teológiai Akadémián belül a szekularizált tudomány álláspontja kerülne előtérbe. Mert annak a tézisei-állításai vannak itthon tudományosan jól megfogalmazva. Ennek érthető oka – mondták – az, hogy 1945 után az egyházi tudományosság nem tudott lépést tartani a világ tudományosságával, mindenekelőtt a diktatórikus politika adminisztratív fellépése miatt. De egyesek féltek attól is, hogy a Teológiai Akadémia „álláspontját” a papok vagy a hívők hajlanak majd az egyházi vezetés álláspontja fölé helyezni. Mint ahogy őszintén beszéltek arról is: tartanak attól, hogy az egyházak között újabb hitviták keletkezhetnek, mivel a rendszerváltás során még nem tudták a maguk teológiai álláspontjait letisztázni a világ újabb természeti és társadalmi folyamatairól. Így az ökumenikus fórumon – a Teológiai Akadémián – gyakran értelmetlen vitákba sodródhatnak, amelyeket nemcsak a hívőtársadalom, hanem a papi réteg is értetlenül fogadna.

„Szekularizált tudomány” és egyház

Félelem a hitvitáktól

* 1996. október 5. „Egyházak, szerzetesek, társadalom”; 1998. október 3. „Luther Márton korszerűsége”; 1998. november 4. „Kölcsönös nyíltsággal a közös múlttól”; 1999. október 22. „A kirekesztés veszélyének újraéledése”.

** 2000. május 8. „Az ezeréves magyar állam”.

VALLÁSTUDOMÁNYI BIZOTTSÁG, TEOLÓGIAI OSZTÁLY?

Az Akadémia vezetésén belül is megindult a véleménycsere az egyházi személyek akadémiai jelenlétéről, valamint a teológia lehetséges integrálásáról az akadémiai diszciplínák közé.

Elnöki bizottság Elnökként ad hoc bizottságot küldtem ki Harmathy Attila alelnök vezetésével, amely áttekintette a rendszerváltás felgyorsulásának korában kelt intézkedéseket az Akadémia és a vallástudományok, illetve az Akadémia és az egyházi tudományosság viszonyáról. A bizottság rögzítette az 1996-ig fennállott akadémiai álláspontot. Megállapította, hogy ennek gyökerei 1989-ig nyúlnak vissza; 1988-ban, illetve 1989-ben a vezetőség (illetve 1989-ben az MTA Elnöksége) tárgyalta az egyházi intézményekben dolgozó kutatók bekapcsolódását a tudományos minősítési rendszerbe, és akkor azt tartotta indokoltnak, hogy mind az egyházi, illetve felekezeti tudományokban (teológiában), mind a világi tudományosságban *egységes tudományos minősítési*, illetve továbbképzési feltételeket alkalmazzanak. (Ez azt jelentette, hogy az akkor még az Akadémia által kézben tartott állami tudományos minősítési rendszer alapelveit fogadták el egyedül érvényesnek a tudományosság kritériumainak meghatározásában.) Ugyanakkor 1989-ben az elnökség állást foglalt amellett, hogy *vallástudományi szakbizottság* alakuljon, és vallástudományokban tudományos fokozatot lehessen szerezni (1990). Ez a helyzet változatlanul fennállt 1996-ig. (És fennáll ma is.) Ezen a helyzeten változtatni kívánunk.

1996-ban, az ad hoc bizottság kiküldésekor abból indultam ki, hogy a világ jelenségei (köztük a vallás) vizsgálhatók szakrális és szekularizált szempontokból is. A tudományosságnak nem lehet a szekularizáció a kritériuma. Ezért is indokolt volna, hogy a teológia akadémiai tudományként legyen elismerve, vagyis tudomásul kell venni, hogy a hit-tudomány (teológia) a saját törvényeit követő megismerési módszert alkalmaz. A vezetésben lefolytatott belső eszmecsere azonban a Teológiai Akadémia, vagy önálló „teológia osztály” gondolatának elutasításához vezetett. (Eredményként említhető, hogy az Akadémián a Tudósklub szervezésében már 1997-ben, illetve az MTA Ismeretterjesztő Bizottságának szervezésében 1997 novemberében, az első tudomány napi rendezvényen a vallástudomány, teológia és tudomány kérdéseiről magas színvonalú konferenciát szerveztek, és az Ádám György vezette Tudósklub rendszeresen meghívta a magyarországi egyházak vezetőit konzultációra tudomány, vallás és Akadémia viszonyáról.)

Viták az Akadémiai Klubban Az akadémiai vezetésen belül a viták során ugyanaz az álláspont alakult ki, mint az egyházi vezetésen belül: ne jöjjön létre Teológiai Akadémia, ha létre is jön, ne legyen köze a Magyar Tudományos Aka-

démiához; ehelyett vizsgáljuk meg egy „Vallástudományi Akadémia”, illetve egy „Vallástudományi Osztály” létrehozásának lehetőségét. Vagyis kimondatlanul is a régi, 1989. évi álláspont maradt érvényben. Egyrészt: hit és tudomány szemben állnak egymással. Másrészt: a gondolkodásban párhuzam élt „egyház és állam”, „egyház és Akadémia” viszonyát illetően. Az idősebb generáció gondolkodásában talán még túl erősek voltak a félelmek attól, hogy visszahozzuk az 1945 előtti – az egyház által erősen befolyásolt – kultúrpolitikát. És talán még nem volt elég erős az elv: az Akadémia nem állami intézmény. (Többek között e viták is ösztönöztek arra, hogy hangsúlyosan, közgyűlési előadás keretében fejtssem ki álláspontomat az Akadémia „civil szervezet”-jellegéről.)*

*Vallás-
tudományi
Osztály*

Vitáink

A TEOLÓGIA MINT DISZCIPLÍNA

A teológia kérdése a tudományos diszciplínák rendszerének meghatározásakor került ismét napirendre (1997).** Az Európai Unióban is használatos diszciplína-besorolásokból kiindulva a teológiának helyet kívántam adni a diszciplínák rendszerében. A vezetőség által akkor elfogadott beosztás szerint egy csoportba került a filozófia és a teológia.***

Ismét napirendre került a teológia integrálása az Akadémia tudományszervezetébe 2000. februárban, amikor szóba került az Akadémia osztályszerkezetének esetleges megváltoztatása, illetve az egyes tudományok jelenléte az osztályokon.**** Erről előzetes tárgyalásokat folytattam egyházi vezetőkkel. A fogadtatás egyértelműen pozitív volt. Az osztályszerkezetek átalakítása azonban 2000 nyarán lekerült a napirendről.*****

*A belső
átalakítás tervei*

KÖZTESTÜLETI TAGSÁG ÉS TUDOMÁNYOS BIZOTTSÁG

2001 tavaszán visszatértünk az 1996. évi kiindulópontához. A köztestület kiépítésének befejezését kívántuk megalapozni az egyházi tudományosság akadémiai fórumainak megteremtésével. Ismét szóba hoztuk az egyházi vezetők előtt mind a teológia tudományának integrálását az akadémiai rendszerbe, mind pedig az egyházi személyek belépését a köztestületbe és az *Akadémián teológiai tudományos bizottság* alakítását. Hangsúlyozva, hogy a teológiai bizottság a világ jelenségeinek teológiai

* 1998. május 4. „A jövő Akadémiája. (Közgyűlési előadás)”.

** 1997. május 12. „A kutatóhálózat konszolidációjának alapelvei és kezdete. (Közgyűlési előadás)”.

*** 1998. március 4. „Diszciplínaviták indítása. (Kutatási irányok a világban és itthon)”.

**** 2000. február 10. „Tudományágak arányának lehetséges reformja az Akadémián”.

***** 2000. április 28. „Akadémiánk belső átalakításáról és társadalmi súlyáról”; 2000. május 9. „Millennium és Akadémia. (Közgyűlési beszámoló)”.

„*Társult Akadémia*” megközelítését tárgyalja, s hogy ez a már létező és csak a vallásokat tanulmányozó „vallástudományok bizottságá”-tól teljesen függetlenül megalakítható. És ismét szóba hoztuk a *társult akadémia* létrehozásának lehetőségét. Indítást adott mindehhez a millenniumi év, a kereszténység kulturális szerepének történeti méltatása és az a szándék, hogy az egyházak a modern világban – mint modern civil szervezetek – megtalálhassák közhasznuk kiteljesítésének terepeit. 2001. május 19-én a Vatikánban Grachowski bíborossal, a Vatikán Nevelésügyi Kongregációjának elnökével megállapodtunk egy Magyarországon 2002-ben tartandó nemzetközi tudományos konferencia szervezésében „Tudomány, vallás, nevelés” címmel, amelyen a közép-kelet-európai történelmi egyházak, valamint az akadémiai tudományosság képviselői vennének részt. Ezt követően felkerestem Erdő Pétert, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem rektorát (2001. június 28.), és tájékoztattam őt az egyházakkal korábban, valamint a Vatikánban 2001 májusban folytatott tárgyalásokról. Erdő Péter a Teológiai Akadémia létrehozását nem tartotta lehetségesnek, viszont úgy nyilatkozott, hogy szívesen vennék az egyházak, ha az MTA felvenné köztisztületébe az egyházi személyeket, illetve az egyházi főiskolákon és egyetemeken oktatókat-kutatókat.

Tárgyalások

KÖZÖS ÉRDEK: VALLÁSOS VILÁGNÉZET MAGAS SZÍNVONALON

Hogyan foglalhatnám össze a mai tárgyalásra az engem hajtó szándékokat?

A hívő és az ateista világnézet Célunk, hogy olyan társadalmi rendszer jöjjön létre, amelyben a polgár szabadon választhat mind a *hívő*, mind az *ateista világszemlélet* között. Vagy akár változtathat is világnézetén élete során.

Tudásalapú társadalom: színvonal Az Akadémiának – úgy érzem – kötelessége hozzájárulni ahhoz, hogy minden világnézet tudományos megalapozottsággal jelenjen meg a társadalom előtt. Én ezt is beleértem az Akadémia nemzeti (lokális) közfeladatainak sorába. Vagyis a Magyar Tudományos Akadémiának is törekednie kell arra, hogy a *vallásos világnézet* tudományos alapokon álljon, a tudománnyal szembesüljön minden nap. Az Akadémiának érdeke ugyanakkor az is, hogy a hittudományos tételek az oktatásban színvonalasan jelenjenek meg. (Én ezt is a tudásalapú társadalom programja egyik részének tartom.) De tovább megyek: a Magyar Tudományos Akadémia, mint a meritokrácia nemzeti intézménye, érdekelt abban, hogy a magyarországi papképzés és paptanárképzés a világ élenjáró szaktudományos eredményei, valamint kutatómódszerei alapján történjen. (Mindez persze csak akkor van így, ha őszintén feladjuk azt a generációkon át gondolkodásunkban rögzült alaptételt, miszerint a vallásos gondolkodású emberek eleve tudományellenes elveket követnek.)

Ateista dogmák

A SZAKRÁLIS GONDOLKODÁS EGYENJOGÚSÁGA

A bennünket vezető tudánypolitikai elvek a következők:

- A Magyar Tudományos Akadémia vezetése nem vallja, hogy a szekularizált tudományos megközelítés az egyetlen tudományos megközelítési lehetőség. *Elismeri a szakrális gondolkodás egyenjogúságát.*
- A Magyar Tudományos Akadémia vezetése szükségesnek tartja, hogy a szakrális és a szekularizált tudományos álláspontok a társadalom előtt megjelenjenek, és ugyanakkor párbeszédet folytassanak. Ez nem egyszerűen hívó és nem hívó tudósok világnézeti alapkérdésekről folytatott *párbeszéde*, hanem konkrét tudományos kérdésekről folyó eszmecsere. *Párbeszéd*
- A Magyar Tudományos Akadémia vezetése abból indul ki, hogy fórumokat kell teremteni, ahol a világ megismeréséről különböző kiindulású (különböző teológiákból és különböző szekularizált álláspontból kiinduló) vélemények fogalmazódhatnak meg.
- A Magyar Tudományos Akadémia vezetése nem kíván részt venni semmilyen szinten az állam és egyház között folyó párbeszédben. És nem kíván részt venni a különböző egyházak egymás közötti vitájában, netán a teológiai vitákban. Az MTA vezetése az egyházi tudományosság színvonalosságát kívánja segíteni. Ezért szeretné köztestületi tagjainak sorában látni az egyházi intézmények tagjait és a teológiák magyarországi művelőit.
- Amennyiben az egyházak képviselői a Teológiai Akadémia mint társult intézmény létrehozását nem tartják szükségesnek vagy időszerűnek, akkor javasolja, az egyházak tegyenek meg mindent azért, hogy az *intézményeikben dolgozó kutatók lépjenek be* a Magyar Tudományos Akadémia köztestületébe.

CÉL: AZ EGYHÁZI TUDOMÁNYOSSÁG ERŐSÍTÉSE

A köztestületi tagság azt jelenti, hogy a tag

a) részt vehet az egyes, már meglévő természet-, élet- és társadalomtudományok szerint tagozódó szakbizottsági rendszer munkájában. *Szakbizottsági rendszer*
A köztestületi tag választó és választható is, elképzelhető tehát, hogy az akadémiai közgyűlésbe egyházi személyek – azaz akadémiai köztestületi tagok – kerülnek megválasztásra, sőt az Akadémia osztály-, illetve igazgatási választott szervezeteiben is képviselőt nyerhetnek.

b) Alakíthatnak önálló bizottságot (így például teológiai bizottságot).

Kutató-csoportok c) A köztestületi tag, elvben, intézményi támogatással pályázhat akadémiai kutatócsoport vezetésének elnyerésére. Kiemelt fontosságúnak tartom azt, hogy az Akadémia tanszéki kutatócsoportokat hívhasson létre. Azaz: az Akadémia ad kutatói állást 4 évre, a helyet, az infrastruktúrát pedig a befogadó intézmény (jelen esetben az egyházi intézmény) biztosítja. Egyházi intézményekben a feltétel: a köztestületi tagság, illetve a megfelelő minősítés. Ugyanakkor azt is jelenti, hogy az egyházi felsőoktatási intézmények tanszékei pályázhatnak az Akadémia támogatott kutatócsoportjainak alakítására. (Az utóbbi azt jelenti, hogy független akadémiai kutatói státusokat hozhatunk létre az egyházi felsőoktatási intézményekben. Beleértve a teológiai tudományokat művelő intézményeket is.)

Külön finanszírozás A (tanszéki) kutatócsoport elvben az Akadémia leginkább mobil kutatóegysége. Terveztük, megkezdtük például termelő vállalathoz telepítését (Somody Imre veresegyházi közegészségügyi kísérletével párosítva) a matching fond alapján. Lényegében erre kívánjuk felépíteni a határokon túli intézményekben létrehozandó kutatói támogatásokat is. (Ott nehezebb dolgunk lesz, mert közalkalmazotti állás csak a magyar állam területén működő intézménybe telepíthető.) Én így képzelem el az egyházi intézményekhez telepített akadémiai kutatócsoportokat a Pázmány, a Károli egyetemeken, de egyházi gyűjteményekben is. Jeleztem a kormánynak, hogy ez a program külön költségvetési „célzott támogatást” igényel. Balogh Zoltán államtitkár úr ezt a programot támogatja, s egyetértésünket írásban, levélváltásban rögzítettük. Ahogy a határokon túli „Szülőföld-programra” is külön keretet kértünk és kaptunk, évi 100 millió forintot. (Hozzáteszem: a határokon belüli nem magyar nemzetiségek tudományosságára is egy szerény keretet.)

Mindennek eredményeként azt várjuk, hogy erősödik *a magyarországi egyházak tudományos működése.*

1989–2001

Végül szeretném összefoglalni és történelmi keretbe illeszteni ezt a mostani közös akciónkat. Amely keret kiformalásában – ez szerencse is számomra – a rendszerváltás különböző szakaszaiban, különböző tisztségekben és fórumokon részt vehettem.

*1990: a hit-
oktatás
új lehetősége* A magyarországi egyházak 1989 és 1998 között megszerezték a hitéleti működésükhöz szükséges alapokat: az 1990. januári törvénnyel, majd az 1990. februári oktatásitörvény-módosítással iskolaalapítási jogot nyertek, és a normatív finanszírozás bevezetésével – amivel finanszírozták az egyházi általános és középfokú oktatást – lehetségessé vált a polgárok szabad iskolaválasztása. Ezzel egy időben megindult *oktatási*

intézményeik visszaadása is. Ezeken az alapokon az 1990-es évek elején megalakították felsőoktatási intézményeiket, és elnyerték annak lehetőségét, hogy *karitatív-közművelődési tevékenységet* is folytassanak a társadalomban. Most, az 1990-es évek végén – mondottam 1996-ban, akadémiai elnökként – szükségesnek látszik, hogy az egyházon belül a *tudományművelés* felzárkózzék az oktatási tevékenységhez, és az egyházi tudományosság beilleszkedjék a nemzeti tudományosság egészébe. Aminek révén össze is köti a magyar anyanyelvi, honi tudományosságot az egyházak nemzetközi tudományos világával.

*Karitatív és
közművelődési
tevékenység*

Ismét örömet fejezem ki, hogy a rendszerváltás ezen részfolyamatában részt vehettem, több itt ülő pap barátommal együtt. Mind a szovjet rendszer lebontásában, mind az új rendszer kiépítésében. Az 1980-as években a História szerkesztőjeként, illetve a Történettudományi Intézet vezetőjeként, csekély erőmmel, de tevékenyen igyekeztem elősegíteni, hogy az egyházak visszanyerjék méltóságukat, és közhasznú tevékenységük elismerést kapjon. Majd 1989–90-ben mint miniszter vettem részt tevékenyen abban, hogy felszámoljuk a proletárdiktatúra intézményeinek ellenőrző apparátusát, lehetővé tegyük az egyházi iskolaalapítást. Nem valamiféle „klerikalizmus”, hanem a gondolat- és véleményszabadság biztosításának vágya s az ehhez szükséges intézmények megteremtésének akarata vezetett. Most pedig akadémiai elnökként szeretnék hozzájárulni ahhoz, hogy az egyházak tudományos tevékenysége mind nemzetközi, mind nemzeti keretekben kiteljesedhessék, és az ehhez szükséges feltételek intézményesen kialakulhassanak. Hogy az egyházi tudományosság talpra állhasson. Mind az *államnak*, mind az *Akadémiának* ebben a talpraállításban segítenie kell. (Végül is az állam volt az, ami tönkretette Magyarországon az egyházi kultúrát.) Remélem, mire megöregszem, az egyházak már nem szorulnak külön segítségre, és ismét elfoglalják helyüket a kulturális-lelki-érzelmi szférában. Ahol mi, kutatók is – függetlenül, hogy hívők vagy nem hívők vagyunk – élünk.

*A gondolat-
és vélemény-
szabadság
segítése*

*Az Akadémia
segítsége, 2001*

Kézirat. Magnóról leírt szöveg

Az értekezletet követően az egyházak összeállították azon papi személyek névsorát (120 személy), akik az akadémiai köztestületi tagság kritériumának megfeleltek. Az elnök 2002. január 29-i levelében megkereste e kollégákat, és felajánlotta számukra a köztestületi tagságot. Végül 48 kolléga kérte felvételét a köztestületbe.